

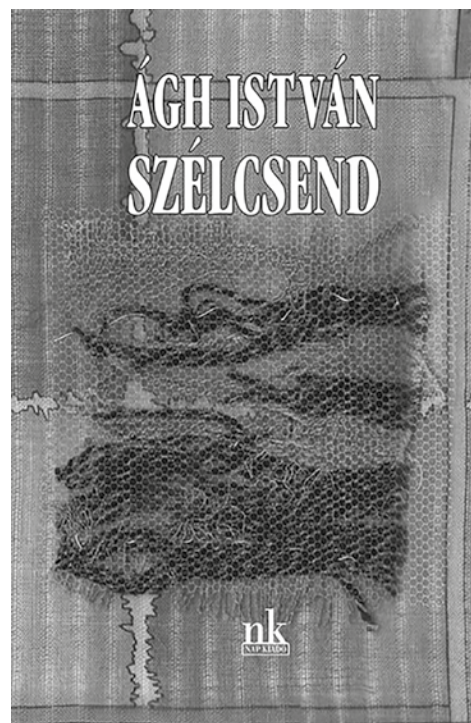
Hernády Judit

Tanulni a halált (Ágh István: Szélcsend)

Szélcsend címmel jelent meg Ágh István új verseinek gyűjteménye. A költő korábbi kötetekben – *Elvarázsolt ének* (2017), *Válasz hazulról* (2015), *Hívás valahonnan* (2011) – már jelentékeny szerephez jutó öregség- és halálatematika határozza meg a *Szélcsend* hat versciklusba osztott anyagát is. A címben is szereplő természeti jelenséghez kapcsolódó hangulatiság – a vihar előtti csend – végig áthatja a versek sorozatát, amelyekben talán minden eddiginél nagyobb hangsúlyt kap a halál közelségének előérzete.

A kötet anyaga is e tematika által meghatározott keretbe illeszkedik, bár a nyitó és záró ciklus más és más aspektusában ragadja meg az öregedés élményét. A nyitó versciklus (*Készülődés a távozásra*) többnyire egyetlen alakként kirajzolódó beszélőjére az élet különféle színterein tör rá a saját halál közelségének gondolata. Még a születésnap eseményei is a megszólaló saját jövőbeli temetésének mozzanataival mosódnak egybe (*Mire jött ez a sok ember*), a lírai szubjektum mások halálát is saját halandóságát tudatosítva szemléli („most a másokban magamat veszítem”, *Szélcsend*), ahogyan a testén eluralkodó fájdalmak is – mint „nyelven túli üzenet”-ek – az elmúlás elkerülhetetlenségére hívják fel figyelmét (*Fájdalmas anatómia*). A lírai alany szituációját meghatározó alapélmény, a halálközelség érzete az öregség léthelyzetéből fakad: „nincs már időm, mindenkor útra készen / végrendelkeznek múltó napjaim” (*Túl a reményen*). E szituáció kettős természetét a közteslét jellege okozza, hiszen a halál éppen bizonytalan ideje miatt tűnik az idős ember számára egyszerre közelinek és távolinak („szorgalmasan és szomorúan temettem, / az elmúláshoz közel, mégis távol”, *Szélcsend*).

E *memento mori* motívumokkal mélyen áthatott ciklust egy olyan alkotás zárja, amely különösen érdekes. Az angolszász területeken újabban (főként az 1990-es évek elejétől) nagy népszerűsége tettek szert az ún. patográfiák, a betegségélmények írásos megörökítései. A magyar irodalomban sem ismeretlen ez a műfaj, elég csak Nádas Péter, Esterházy vagy Szilasi László prózájára gondolni. Bár itt nem kötetnyi terjedelmű anyagról van szó, mégis érdemes e szempontból is megvizsgálni Ágh István prózai és lírai szakaszokat vegyesen magába építő betegségétörténetét, az *Utolsó figyelmeztetést*, amelyben az alvilági utazással kapcsolatos mitikus történetek nyomai fedezhetők fel. A kórházi tartózkodás a megszokott életforma váratlan megbontása révén egyfajta másvilági utazás képét ölti magára. Ágh István verseiben már korábban is fel-feltűnt a betegségmotívum: a *Műtét a semmiben* a kórházi közeg és az altasásos műtét (voltaképpen felidézhetetlen) élményeit tematizálta, míg a *Discus hernia* a helyes diagnózis felállításáig elvezető megterhelő utat a Purgatórium képzetével egybefonva örököltette meg. Az *Utolsó figyelmeztetés* a sürgősségi ellátás és a megmentett beteg kórházi tartózkodása körüli külső

és belső történéseket verseli meg. A prózai kommentárok a lírai darabok szituációját írják körül, az első prózaegységben a beszélő a kórházba kerülés, vagyis az életveszéllyel fenyegető helyzet előzményeit mutatja be múlt idejű formában, utólagos értelmezői perspektívát érvényesítve. Ez az interpretatív keret az egyedi életeseményt a megszólaló élet-történetének szövetében oly módon helyezi el, hogy kapcsolatot létesít olyan korábbi, hasonló jellegű történésekkel ('56-os Kossuth téri sebesülés, karambol), amelyek Ágh István költészetének vissza-visszatérő biografikus hivatkozási pontjait képezik. A cím tehát arra utal, hogy az emberi halandóságának tudatosítására intő figyelmeztetések végigkísérik a beszélő életét. Az életveszély közelségében érzett különös derű („belső sugárzás”) értelmére a második prózai szövegegység mutat rá, különös jelentőséget adva a halálközelség mozzanatát magukban hordozó életesemények láncolatának: „Mikor a pergőtűzben és a fékezhetetlen kocsiban teljesen ki voltam szolgáltatva a véletlennek. Fölemelkedtem a tények fölé, nem hittem el, hogy meghalok.” (32) A versciklus utolsó sora a véletlen helyett már a sors elrendelését említi, de már a fenti sorokból is kiérezhető az ókori *amor fati* attitűdje, noha a kötet verseinek kontextusában a sors akarata az isteni akarral is átfedésbe kerül (*Isteni véletlenek*). A költő líráját jellemző tárgyilagos, higgadt hanghordozás attitűdbeli háttere tükröződik abban a szándékban, hogy a beszélő figyel és igyekszik a tapasztaltakat emlékezetében megőrizni („úgy nézem, hogy megjegyyezzen / mit különben elfelejték”), nem adva át magát a passzivitásnak. Ez az elszánt lélekjelenlét ad azután később lehetőséget az átéltek közzétételére. De ugyanez a szeizmografikus érzékenység érhető tetten minden olyan költeményben, amely a lírai ént a szemlélődés szituációjában jeleníti meg: „Szemmel tartom a földet, mint akit őrségbe állítottak, / hátha meglátok valami észrevétlenül fontosat” (*Madártávlat*).

A bizonytalan, ismeretlen jövő e félelmetes perspektívája vonatkozásában az interszubsjektív viszonyok és a beszélő transzcendens tájékozódása képez pozitív ellenpontot. A *Csilagfelhő* című ciklusban a már halott családtagokhoz és rokonokhoz kötődő, az íróársak a *Magyarok! hol vagytok?*, majd a globális és

nemzeti tematika felé fordulás után a *Kései hálaénekben* tér vissza a második ciklussal rokon téma, hogy végül az *Őszi képletekben* újra az öregség és a halálképzetek kerüljenek előtérbe.

A *Szélcsendben* a halálra való készülődés szerves részét képezi a személyes múlt eseményeinek felidézése, azok utólagos értelmezése és értékelése. Az emlékezés folyamatát gyakran a külvilág egy-egy tárgyi eleme vagy érzékelhető jelensége indítja el. Ezek segítségével újra megelevenednek az emlékek, a múlt ideje szinte elválaszthatatlanul egybefonódik a jelennel: „ami most elragadott, jelen idejű múltidézés, / időtlen érzés, mint a föld fűszere, növeszti erőmet, / emlékképpé változnak a konkrét formák a napsütésben” (*Körjárat a fel-támadáshoz*). A versek beszélője számára különösen fontosak a gyermek- és ifjúkor emlékei. Az öregkor és a gyerekkor mint a kezdet és a vég ideje egyaránt sajátos határszituációt képez. A két életkor a visszatekintés révén, a szubjektum tudatában ér össze, az egyszerre folyton változó és mégis azonos saját test változásait és az önmegismerés mozzanatát Ágh István olyanformán kapcsolja össze, hogy a két időskiban zajló szemlélődés az önszemlélet alapvető különbségét emeli ki (*Jóslat a kézre*). A gyermekkor meghatározó élménye a természetközelség, illetve ehhez kapcsolódóan a parasztság életformája szintén több költeményben megjelenik.

Az öregség léthelyzetének elégikus színezetű megragadása inkább a korral járó veszteség- és idegenségérzettel jár együtt. A hús-vér ember tárgyiasítása, az élet hétköznapi helyzeteiben való megjelenítése viszont olyan objektív, olykor önironikus hanggal társul, amely a saját személyiségre való rálátás, a tőle való hátrább lépés révén a megszólalás már-már keserűségbe hajló tónusait tompítják. A világban végbenő változásokkal számot vető költemények a globális folyamatokat, eseményeket egy-egy konkrét életképbe oltva, a beszélő személyes életvalóságához kötődő tapasztalatok síkján mutatják fel. Az aktualitások így távlatot kapnak és jelképes jelentéssel telítődnek, legyen szó akár a kigyulladt párizsi Notre-Dame-ról (*Miasszonyunk a máglyán*), akár a szarvasok megdöbbenő hatású vonulásáról (*Szarvasveszély*) vagy a dunai hajóbalesetről (*Egy katasztrófa dramaturgiája*).

A kötetet záró versfüzér, az *Őszi képletek* szonett-sorozatára szintén az öregedés tapasztalatára reflektál. A számozott ciklusdarabok összefüggő gondolatfolyamot alkotnak, melynek alapja a beszélő éjszakai sétája a nagyvárosban. A köznapi események szemlélése ad alkalmat a létértelmező irányultságú gondolatok megfogalmazására, az alaphangot rögtön az első vers első strófája megadja: „palotafény-nyel világít az alkony / s az égi látvány földi titkot sejtet”. A ciklusban előtűnő különféle helyszínek (lakás, utca, bolt) mind a távozásra készülő lírai alany idegenségérzetét érzékel- tetik, míg az utcai tömegben való sodródás mozzanata pokolképzeteket idéz fel, a beszélő a dantei Pokol nyolcadik körére („rondabugy-rod”) utalva az itteni bűnök (csalás, csábítás, hízélgés, lopás, jóslás, képmutatás, hazugok, hamisítók stb.) halmazát saját tapasztalati világa kapcsán is érvényesnek látja. Így a lírai szubjektum éjszakai útja egyfajta evilági pokolraszállásként is értelmezhetővé válik. Az *Őszi képletek* záró darabjában olvasható sorok nemcsak a kötet haláltematikája mögött meg- húzódozó alapélményt sűrítik egyetlen képsorba, de akár a heideggeri halálhoz viszonyuló lét költői megfogalmazásaként is felfoghatóak:

Hatalmas sárga rózsák, sötét árok,
szikrák raja, szivárványt ontó forrás,
parázs-bimbók, lombot hullató gyertyák,
fénné lobbant éjfél előtt a város,

hogyan bírja saját személye súlyát,
aki most fölfogja a fényben ázott
éjszakában azt a másik világot,
s valami titkos nagy sötétség hat rá,

észrevétlen mélypont a tér aljáról,
úgy rögzíti az ellentétes vonzás
a Duna gellérhegyi rakpartjára,

angyalszárnyukon fölszállnak az utcák,
leszáll a helyükre egy csillagváros,
s nagyot pislant a villanyvilágítás.

Összegzésképpen elmondható, hogy Ágh István új verseskötetét is a költőtől megszo- kott formai igényesség és tartalmi gazdag- ság jellemzi. Az *Őszi képletek* szonett-sorozatára nemcsak a kötet anyagából emelkedik ki, de a kortárs magyar irodalomnak is egyik idótálló alkotása.

Ágh István: *Szélcsend*, Nap Kiadó, 2020.

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék – 2020

